

УДК 821.161.2'06:82.09

Шевченко Т. М.

Кандидат філологічних наук,
доцент, докторант кафедри української літератури
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Французький бульвар, 24 / 26, Одеса, Україна
shtn75@ukr.net
ORCID ID 0000-0002-8118-9663

ПИСЬМЕННОЦЬКА ЕСЕЇСТИКА: ОСМИСЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ

У статті осмислюється феномен письменницької есеїстики. Досліджуються поняття «письменницька есеїстика» і «художня есеїстика». В якості основоположних позицій, що обґрунтовують художню природу есею як літературного твору, називаються такі: він наділений насамперед естетичним потенціалом; він переслідує естетичні задачі, тобто призначений, аби викликати естетичне переживання; він є втіленням естетичного досвіду митця і нашаруванням естетичних переживань різної міцності, тривалості та глибини; художній есей цілком зв'язаний з іншими родами й жанрами художньої творчості як такої, стаючи часто її продовженням, наслідком; художність – визначальна риса окреслюваного типу есею в цілому. У статті доводиться, що літературний есей, до якого найчастіше вдаються письменники, – це змістоформа, в якій естетичний досвід «стає філософією», виражаючи іманентні ознаки творчого суб'єкта, зверненого до власного внутрішнього досвіду. Вона вирізняється високим ступенем використання мовностилистичних засобів художньої виразності, покликаних створювати образи, наділені потужним струменем естетичного впливу.

Ключові слова: есей, письменник, художність, естетика, образність.

Письменницька есеїстика або есеїстика письменників – складне багатоконпонентне поняття, належно теоретично не осмислене. У науковій літературі чимало йдеться про есеїстику взагалі, зважаючи на різні методології, обставини епох, конкретних зразків творчості. Між тим, саме поняття «письменницька есеїстика» обійдено літературознавчою увагою, і це попри той факт, що, скажімо, українська література багата на цю творчість, особливо у ХХ столітті – варто згадати спадщину І. Багряного, М. Бажана, В. Барки, Д. Донцова, І. та Ю. Липи, Є. Маланюка, Б. Олійника, Д. Павличка, Ю. Шереха (Шевельова) тощо. Указане поняття часто намагаються осмислити в межах іншого явища – «письменницька публіцистика», між тим це не зовсім точно, адже до публіцистики також уналежнюють фейлетон, нарис, замальовку. А втім, есей у цьому контексті завжди виглядає одноосібно, оскільки позначений більшою мірою суб'єктивності, вирізняється оголенням авторської свідомості і не завж-

ди корелює із когнітивними патернами масової колективної свідомості. Тим паче, есей письменника не обов'язково «здійснює» «інформаційний, виховний, регулюючий, естетичний вплив, вирізняється онтологічно-інтелектуальним наповненням, масштабністю порушеної тематики й проблематики в контексті морально-етичного осмислення дійсності» [19, 107]. Це прерогатива публіцистичного твору. Натомість він завжди є «інтерпретацією, рефлексивною обробкою, проблематизацією естетичних переживань» [10], неодмінно «позначений Особистим міфом автора, його індивідуально-міфологічною картиною, самою структурою особистісного існування» [7, 38]. Прикметно, що і в дослідженнях, присвячених есеїстиці українських письменників минулого й сучасності, автори уникають теоретичного осмислення цього поняття. Так, об'єктом дисертації Ю. Нестеренко є «есеїстика українських письменників кінця ХХ – початку ХХІ ст.» [16, 9], натомість самій цій есеїстиці чіткої дефініції не надано. Авторка констатує тільки, що «українська письменницька есеїстика зосереджує в своєму полі чимало творів, де наявні маркери і константи інших жанрів, які лише збагачують філософічну малу прозу» [16, 167], а також доволі узагальнено пише про те, що «письменницький есей є особливим різновидом літературного жанру, що вирізняється мовностилістичними, проблематико-тематичними та комунікативними особливостями, високою авторською майстерністю» [16, 20]. Г. Шуть, зокрема, наголошує, що «у публіцистиці письменника спостерігається дещо інший спосіб типізації факту, ніж у власне публіцистиці. Будучи фактом конкретного й окремого (відібраного як життєво типового), у публіцистиці письменників він творчо узагальнюється, тобто відбувається перетворення життєвого факту в художній» [28, 4]. Цікавим є зауваження Н. Сподарець, що «в плані вираження письменницької есеїстики окреслюються її художньо-естетичні інтенції» [22, 74], проте прямого визначення окресленому феномену не надано.

Однак відсутність чітких дефініцій на пряму впливає на процес розуміння осмислюваного поняття, вносить плутанину в досліджувані практики. На нашу думку, письменницька есеїстика – це рефлексивно-ментативні твори із застосуванням авторами літературно-художніх творів усього арсеналу літературних прийомів, традиційних для мистецтва слова. Така творчість стає ще однією літературною творчістю разом із поетичною, прозовою, драматургічною, адже переважно зберігає їх літературні техніки й практики. Письменницька есеїстика, зазвичай, позначена високим ступенем художності, образності, стилістичної майстерності, традиційної для літературного письма, вирішує естетичні задачі, наділена естетичним потенціалом і насамперед художньо-комунікативними інтенціями, і, тільки в другу чергу, соціокомунікативними тощо. Це принципово відрізняє письменницьку есеїстику від публіцистичної есеїстики, в котрій «“соціальна позиція” поступається місцем “есеїстичній позиції”» [14, с. 19], де панує погляд «крізь політичну призму» і «на першому плані його [публіциста – уточнення наше. –Т. Ш.] власна громадянська позиція, думка і погляд на жит-

тя» [20, с. 80]. В есеїстиці письменника на першому плані – презентація суб'єктності як мистецька особистість, котра розкриває себе в тому чи тому дискурсі із використанням художніх та невласне художніх практик, відстоюючи естетичні цінності засобами образного та понятійно-образного моделювання. Тому такими частими в есеїстичній творчості письменників постають відсилання до їх основної творчості, нерідко спостерігається образність спільної етіології, тожжна проблематика, схожі мотиви, сумісні техніки, не кажучи вже про те, що есеїстичний дискурс органічно вливається в прозовий, ліричний, драматичний на актуальних засадах. Інша справа, що письменник може виконувати функцію публіциста як виразника національних і громадянських інтересів в кризові для країни й літератури моменти, що є традиційним для нашого письменства з часів його появи у нові й новітні часи, а есей як твір особистісний і незалежний від стереотипів менш ніж інші пов'язаний із читацьким горизонтом сподівань, у тому числі й стереотипами сприйняття. «Література має бути дієвою і сприяти дієвості у певний час, у певний момент, для певних людей», – наголосив відомий український письменник-есеїст сучасності Т. Прохасько, презентуючи свою книгу есеїв «Всі його фільми». Так, есей стає «зручним» об'єктом аналізу соціокультурних парадигм діяльності митця як виразника суспільних інтересів. Можливо, саме цим можна пояснити, чому власне письменницька есеїстика стає частим предметом осмислення журналістикознавчих, соціокомунікативних досліджень (О. Антонова, М. Балаклицький, О. Галич, П. Глазко, А. Дмитровський, В. Маськова, Н. Мирошкіна, К. Сільман, О. Теревус), адже «чиста» публіцистична есеїстика постає на цьому тлі малорепрезентативною й далеко не завжди переконливою щодо ілюстрації тих чи тих положень. Основна ідея цих досліджень часто зводиться до письменницьких можливостей «впливу на формування громадської думки» [26, с. 264], про «голос публічного інтелектуала», який би був «максимально почутий громадянським суспільством» [27, 56]. Усі ці ідеї доволі опосередковано корелюють з літературним мистецтвом, для якого головним є естетичне засвоєння світу в художньому слові, що «відображає дійсність у художніх образах, створює нову художню реальність за законами краси» [3, 32]. Безперечно, у сучасних умовах медіа можуть постати для митця каналом поширення власних творів (наприклад, у варіанті авторських блогів, колонок, постів у соцмережах, за допомогою інших засобів, котрі потім перетворюються у збірки як завершене ціле у вигляді літературно-художнього видання чи існують одноосібно в надрукованому варіанті чи онлайн), однак використання медійних платформ ще не означає неодмінне виконання письменниками журналістських задач. Літератор використовує медіа як інструмент власного інтелектуального й творчого розвитку, сприймає їх як креативну й соціальну технологію для власної мистецької самореалізації, котра постає ще одним засобом апробації власних художніх, екзистенційних, естетичних і психологічних механізмів створення нових моделей культурної дійсності за допомогою образів і мислеобразів.

При цьому письменницький есей та художній (літературний) есей – не тотожні поняття. На відміну від «письменницького есею», «художній есей» неодноразово поставав предметом літературознавчих досліджень тою чи тою мірою. Так, Л. Кайда виділяє художній і нехудожній есей, визначаючи лінгвістичний підхід як ключовий у їх розрізненні. «Есеїстичне “Я” в художній есеїстиці – це стиле- та текстоутворювальна категорія “образу автора”... Есею властиві філософськи заглиблене осмислення тексту, безсюжетність, хаотичність (спонтанність) траєкторій композиційно-мовленнєвого руху, а нерідко й імпресіоністська музичність прози. Цей тип есею позначений тонкою стилістичною майстерністю автора» [14, 19]. М. Тесленко, зокрема, виділяє такі риси художнього (літературного) есею: «наявність конкретної теми, особистісний характер сприйняття проблеми та її осмислення, невеликий обсяг, довільна композиція, невимушеність оповіді, парадоксальність, внутрішня смислова єдність, відкритість і особливе різноманітне мовлення» [23]. В. Аристов намагається означити онтологічні установки та формальні межі літературного есею з огляду на ліричну, прозову і драматичну поетику: у ньому «допускається максимальне самовираження, притаманне ліричній поезії. І відчужено-прозове мовлення, наближене до об’єктивності наукового тексту. І багатоголосся зображень, де діалогічність, “полілогічність” доведені до експресивних крайнощів» [1]. Найціннішими тут є, на думку дослідника, інтеграційні процеси, прояв «я» у різних варіаціях. О. Гнатюк вважає будь-який есей «синкретичною літературною або літературно-науковою формою, що представляє точку зору автора» [6], а Н. Іванова, намагаючись виділити літературний есей з-поміж інших, вважає, що він «наближається до жанрів “дискурсивних”» [13, 20].

Не заперечуючи важливість сказаного, маємо відзначити загальний характер наведених дефініцій, адже означені риси можуть стосуватися не лише художнього, а й філософського, критичного чи публіцистичного есеїв також.

Найбільш цінні, у нашому розумінні, спостереження щодо художнього есею здійснені К. Зацепіним. У ряді його праць доказово чітко відмежовано художній есей від інших видів есею та словесних видів творчості та окреслені чинники його окремішності. Дослідник, заглиблюючись у поетику цього твору, досліджуючи еволюцію цієї форми від моменту появи до новітніх часів, акцентує, що концептуально-тематичний модус письма змінився на фігуративно-риторичний, а це уможливило міркування про есей як художній феномен. Важливими чинниками, котрі дозволяють констатувати художню природу есею, на думку К. Зацепіна, є, по-перше, позиція реципієнта, котрий активно включає уяву, задіює ціннісні установки, не обмежується одноосбною перспективою бачення й мислення, долучаючись до сказаного есеїстом, тоді як, долучаючись, приміром, до трактату чи критичного твору, він тільки «комунікує з різними рівнями осягнення істинного» [11, 83]. По-друге, позиція автора, котрий в есеї займається саморефлексією, інтерпретацією та проблематизацією, відтак «есеї являє собою художньо артикульовану формулу інтелектуальної і мовлен-

невої автономії того, хто пише» [11, 83]. Саме «літературна автономність, котра подекуди переходить у «герметичність» в есеї, ускладнює паразитування на ньому і мас-медіа, і ангажованої критики, і прямих політичних програм» [11]. По-третє, саме мовлення, його процесуальність в есеї формує його художню сутність: «Художність виникає лише в акті досконалого злиття художніх засобів з предметом їх застосування: того, «що втілено», з тим, «як утілено» [11]; «есеї наділений набагато більшою свободою рефлексії, аніж чисто філософські тексти, адже може здійснювати цю рефлексію засобами самої цієї форми» [11]. По-четверте, естетизація сказаного у тексті: «Функція есею – упорядкування естетичних переживань, які есеї подає у певній унікальній мовленнєвій формі» [9, 204-205]. По-п'яте, активна взаємодія есею з іншими літературними і літературно-критичними формами: через проникнення есеїстичної оповіді в структуру іншої форми або через присвоєння іншою формою елементів есею з власною метою.

Враховуючи і цілком погоджуючись з позицією К. Зацепіна, дозволимо собі доповнити його підходи, зосередившись спеціально на естетичній природі есею, вважаючи цей критерій панівним в обґрунтуванні художності цього твору. На необхідності розробки метамови формально-естетичного аналізу поетики есею, методологічних розмежувань, які б дозволили описати цей жанр як літературно-художній, спеціально наголошує й А. Маслаков [15, 50].

Отже, основоположними позиціями, що обґрунтовують художню природу есею як літературного твору, є, по-перше, те, що він наділений насамперед естетичним потенціалом, тобто осмислене у творі здатне актуалізувати у свідомості читача прекрасне й потворне, піднесене й низьке, трагічне й комічне тощо. Автор есею постає творчою особистістю, котра виступає суб'єктом естетичного ставлення як чуттєвого механізму мистецького самоствердження й водночас художнім суб'єктом, котрий моделює свій світогляд «наживо» як художню реальність, залучаючи чи не залучаючи при цьому інші – наукові, публіцистичні, критичні, філософські – можливості. При цьому підґрунтям вербалізації мислення і рефлексивного конструювання дійсності постають усе-таки художні чинники. По-друге, художній есеї, насамперед, переслідує естетичні задачі: твір, догматичний і неапологетичний за суттю, не формує громадську думку, не наділений апелятивною суспільною модальністю, не переслідує соціальні цілі, як публіцистичний, і не аргументує, не тлумачить, не підсумовує, не об'єктивізує явища навколишньої дійсності, як науковий. Він призначений, аби викликати естетичне переживання, а це стає можливим через особливу позицію автора, котрий, виражаючи естетичні погляди, «отримав право на індивідуальність, не просто усвідомлює себе часткою, атомом навколишнього світу, але й творить його: не лише естетично засвоює безпосередній життєвий досвід, багатоманіття земних почуттів і переживань, але, виходячи за його межі, заглиблюється в нове, непізнане раніше» [8, 123]. По-третє, художній есеї (есеї – з фр. «досвід») є втіленням у першу чергу естетичного досвіду

митця і «нашаруванням естетичних переживань різної міцності, тривалості та глибини» [21, 161]. Такий досвід моделюється з огляду на низку інших естетичних переживань – накопичуваних чи оприявнених. Митець реалізує цей досвід на підставі художньої творчості – власної та іншої. Не виключено, що саме вона й стає поштовхом до нової – есеїстичної – творчої діяльності, адже саме через неї митець вступає у нові зв'язки із зовнішнім світом, в естетичні відносини з дійсністю у новій якості. При цьому митець набуває досвіду комунікації – спільного досвіду естетичного переживання разом із читачем. В окремих випадках цей новий досвід починає затмарювати основну творчість митця, саме в ній він починає реалізовуватися повною мірою. Історія світової літератури знає чимало таких прикладів. Так, французькі літератори М. Бланшо, М. Еліаде, Г. Марсель, Е. Чоран стали більш відомими у своєму письменстві і у світі саме завдяки своїй есеїстичній творчості, аніж завдяки прозі чи поезії. Сучасне українське літературне середовище теж позначене впливом цих процесів. Так, низка митців (Ю. Андрухович, Є. Кононенко, В. Неборак, Г. Пагутяк) дедалі активніше заявляють про себе як есеїсти, аніж прозаїки чи поети, хоч спершу стали відомими через епічну й ліричну творчість. По-четверте, художній есей щільно зв'язаний з іншими родами й жанрами художньої творчості як такої, стаючи часто її продовженням, наслідком. Наприклад, Н. Сподарець, обгрунтовуючи причини активного звернення поетів Срібного віку до есеїстики, наголошує на спільних «онтологічних можливостях текстопородження» поезії й есеїстики в часи зміни «аксіологічних орієнтирів культурної свідомості кінця XIX – початку XX століть, супроводжуваних рефлексивною активністю» [22, 73]. На «ліричному ракурсі бачення» як законі жанру есею наголошувала В. Ліпіна-Берьозкіна. На актуалізації ліричного начала в есеї спеціально зупинялися В. Садикова, Л. Чурсіна та інші дослідники. Предмет есеїстичної та епічної (романічної) взаємодії також ставав предметом досліджень (О. Бровко, О. Гримова, Ю. Осадча, В. Пестерев, Т. Шевченко тощо). По-п'яте, художність – визначальна риса окреслюваного типу есею в цілому. Під художністю ми розуміємо «адекватне вираження всією системою мовлення даного виду мистецтва певної духовної інакшості, яка й складає змістовну (метафізичну) основу конкретного художнього твору, та жодними іншими засобами, окрім як зображально-виражальними даного твору, не може бути матеріалізована або об'єктивована» [5, 229]. Адекватне художнє вираження дорівнює втіленню в тексті «духовного кванту буття» [5, 229]. Доречно також згадати в чомусь контраверсійну позицію В. Тюпи, який під художністю має на увазі «комунікативну стратегію твору мистецтва (естетичного дискурсу)» [25, 469], і думку А. Ткаченка, який вважає художність «органічною внутрішньою якістю літературного твору зумовлену гармонійною єдністю формозмісту (змістоформи)», що «засвідчує майстерність автора» [24, 79]. Відтак літературний есей – це змістоформа, в якій «естетичний досвід має стати філософією або бути відсутнім» [29], виражаючи іманентні ознаки творчого суб'єкта, зверненого до власного

внутрішнього досвіду. Вона вирізняється високим ступенем використання мовно-стилістичних засобів художньої виразності, покликаних створювати образи, наділені потужним струменем естетичного впливу, функція яких – «щоб захоплювало, дивувало, спантеличувало, щоб хотілося перечитати і збагнути» [24, 75], а у випадку з художнім есеєм конкретно – щоб хотілося замислитися, долучитися до сказаного на раціональному й чуттєвому рівнях, досягнути, доповнити, збагнути, створити подібне у власній свідомості, «зародити сумнів» [4, 3]. Без образного компонента це буде неможливим – відтак есей ризикує перетворитися на газетне звернення, наукову студію, філософську працю. Літературний есей – твір, побудований на образах і мислеобразах (есемах), тоді як публіцистичний – на поняттях і образах-поняттях. Науковий же есей уникає художньої образності, хіба що в ньому можлива «наукова образність», під якою мається на увазі «категорія вторинної номінації», «додаткова аналогія» [12, 8]. Проникнення їх у науковий текст є наслідком тотальної есеїзації словесного дискурсу в цілому, взаємопроникнення різних видів гуманітарного знання. Образність філософського дискурсу – це насамперед засіб «унаочнення вербально оформлених уявлень, що забезпечує їх зрозумілість для багатьох людей» [12, 10], відтак функція їх знову ж таки другорядна, покликана популяризувати думки й робити їх доступними для реципієнтів.

У художньому есеї образність – підгрунтя рефлексії, котра оприявнює її художньо-естетичний потенціал. Природу образності в есеї, де «жанротворення й текстотворення відбувається одночасно» [18, 8; 22, 73], можна назвати, слідом до П. Рікером, «“бачити як” – інтуїтивне ставлення, котре утримує разом смисл і образ» [17, 450]. Іншими словами, есеїстичний образ стає для реципієнта засобом сполучення й кореляції з новими цінностями, набуття нових знань, возведення на новий рівень гармонії з буттям.

З огляду на сказане, цілком очевидним постає висновок, що художній есей переважно твориться письменниками, літераторами, для яких «самовираження засобами художнього слова є... способом утвердження себе у світі» [2, 58]. Письменник, звичайно, може створювати публіцистичні, філософські, літературно-критичні, наукові есеї, однак панівним тут залишається художній есей, твір, наділений такими властивостями, як-от: наявність конкретної теми, котра часто вирішується в серії текстів, підкреслено особистісний характер сприйняття проблеми та її осмислення, погляд на неї з індивідуальних, мистецьких та інших позицій одночасно, довільні композиція й обсяг, невимушеність оповіді, нерідкісні парадоксальність і незаангажований погляд на явища життя, особливе, насичене, різноманітне мовлення, активне використання художніх засобів виразності, певний зв'язок з іншою літературною творчістю митця. Цілком природною, але не обов'язковою для художнього есею є артикуляція в межах художнього висловлювання філософського, публіцистичного та іншого дискурсів.

Список використаної літератури

1. Аристов В. Эссе: онтологические установки. *НЛО*. 2010. № 104. URL: <http://magazines.russ.ru/nlo/2010/104/ar19-pr.html> (дата обращения: 22.07.2019).
2. Білоус П. В. Психологія літературної творчості : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2014. 216 с.
3. Білоус П. В. Теорія літератури : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2013. 328 с.
4. Бузальская Е. В., Любимова Н. А. Пространство эссе : пособие по развитию творческих умений письменной речи у иностранных учащихся. Изд. 2-е. Санкт-Петербург : Златоуст, 2014. 100 с.
5. Бычков В., Маньковская Н. Художественность как метафизическое основание эстетического опыта и критерий определения подлинности искусства. *Вестник славянских культур*. 2017. Т 43. С. 220–241.
6. Гнатюк О. «Есей – це спосіб життя, у якому фундаментом є культура». 2018. URL: <http://pen.org.ua/publications/esej-tse-sposib-zhyttya-v-yakomu-fundamentom-ye-kultura-olya-gnatyuk/> (дата звернення: 22.06.2019).
7. Дмитровский А. Л. Жанр эссе: к проблеме теории. *Челябинский гуманитарий*. 2013. № 3 (24). С. 37–51.
8. Егорова Н. В. Эссе и совершенствование гуманитарного потенциала личности. *Интеграция образования*. 2011. № 3. С. 120–123.
9. Зацепин К. А. «Мыслить литературой» или эссе как художественный феномен. *Вестник Самарской гуманитарной академии. Серия «Философия. Филология»*. 2007. № 2. С. 195–209.
10. Зацепин К. А. Радикализация литературности как формула автономии. О двух современных эссе. *Textonly*. Вып. 48. URL: <http://textonly.ru/case/?article=16870&issue=21> (дата обращения: 30.07.2019).
11. Зацепин К. А. Эссе: от философии к литературе. *НЛО*. 2010. № 104. URL: <http://magazines.russ.ru/nlo/2010/104/za17.html> (дата обращения: 03.07.2019).
12. Зливко С. Д. Образный компонент научных лингвистических текстов : на материале работ известных русских языковедов : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Казань, 2008. 240 с.
13. Иванова Н. І. Специфіка есею як жанру художньо-небелетристичної літератури. *Слово і час*. 2007. № 9. С. 15–25.
14. Кайда Л. Г. Эссе как жанр в литературе и публицистике. *Вестник Московского университета. Сер. Журналистика*. 2008. № 4. С. 19–24.
15. Маслаков А. А. Функционально-тематические разновидности эссеистики (на примере прозы И. А. Бродского). *Известия Южного федерального университета. Филологические науки*. 2015. № 1. С. 47–56.
16. Нестеренко Ю. В. Сучасна українська есеїстика: жанрові трансформації : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.06. Київ, 2014. 220 с.
17. Рикёр П. Конфликт интерпретаций. Очерки о герменевтике / пер. с франц., вступ. ст. и коммент. И. С. Вдовина. Москва : Академический Проект, 2008. 695 с.
18. Руженцева Н. Б. Прагматическая и речевая организация русского литературно-критического эссе XX века : автореф. дисс. ... д-ра филол. наук : 10.02.01. Екатеринбург, 2001. 38 с.
19. Свалова М. І. Письменницька публіцистика: креативно-імперативний аспект (на матеріалі публіцистики Б. Олійника). *Рідний край*. 2009. № 1. С. 104–107.
20. Сільман К. В. Письменницька публіцистика як явище на перетині літератури й журналістики (на матеріалі збірки Юрія Андруховича «Тут похований Фантомас»). *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]*. 2015. Т. 259. Вип. 247. С. 79–83.
21. Спінеєва О. Естетичний досвід як накопичення естетичних переживань. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2012. № 2(49). С. 160–166.
22. Сподарец Н. В. Эссеистика поэтов Серебряного века о А. С. Пушкине: проблема текстообразования и жанровой модели. *Уральский филологический вестник*. 2013. № 1. С. 72–83.

23. Тесленко М. Литературный жанр эссе как философствование и способ философской рефлексии. *Международный студенческий литературный вестник*. URL: <https://scienceforum.ru/2013/article/2013006344> (дата обращения: 07.08.2019).
24. Ткаченко А. О. Художність і «шухляди змів». *Біблія і культура*. 2009. № 11. С. 74–83.
25. Тюпа В. Художественность. *Введение в литературоведение. Литературное произведение : основные понятия и термины*. Москва : Высшая школа, 1999. С. 469.
26. Чепкина Э. В. Журналистский дискурс: анализ практик. *Известия Уральского государственного университета. Сер. 1. Проблемы образования, науки и культуры*. 2011. № 2 (89). С. 76–85.
27. Шебеліст С. Теоретичні аспекти жанру есею. *Слово і час*. 2007. № 11. С. 48–56.
28. Шуть В. Я. Інтерсеміотичність поетики сучасної української есеїстики (на матеріалі творчості Юрія Андруховича та Оксани Забужко) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Київ, 2014. 20 с.
29. Adorno T. Der Essay als Form. URL: http://peter-tussek.de/Leh/S_21_Material/S_21_M_05/Adorno_Essay.pdf (zuletzt angerufen: 09.08.2019).

Шевченко Т. Н.

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
кафедра украинской литературы
shtn75@ukr.net

ПИСАТЕЛЬСКАЯ ЭССЕИСТИКА: ОСМЫСЛЕНИЕ ФЕНОМЕНА

Автор статьи предлагает пути разделения понятий «эссе писателя» и «художественное эссе». В качестве основополагающих характеристик жанровой природы эссе как литературного произведения предлагаются следующие: наличие в эссе эстетического потенциала, надделение его эстетическими задачами. Отсюда – способность эссе вызывать эстетические переживания у реципиента, а также выразить эстетический опыт автора. Обосновывается вывод о тесной связи эссе с другими литературными родами и жанрами, о художественности эссе.

Ключевые слова: эссе, писатель, художественность, эстетика, образность

Shevchenko T.N.

Odesa I. I. Mechnikov National University,
Department of Ukrainian Literature
shtn75@ukr.net
ORCID ID 0000-0002-8118-9663

WRITER'S ESSAYS: UNDERSTANDING THE PHENOMENON

The article reflects on the phenomenon of writer's essay. The concepts of «writer's essay» and «fiction essay» are explored. As the fundamental positions that substantiate the artistic nature of the essay as a literary work, the following positions are named:

it is endowed with aesthetic potential; it pursues aesthetic tasks, that is, intended to evoke aesthetic experience; it is, in the first place, an embodiment of the aesthetic experience of the artist and a layer of aesthetic experiences of varying strength, duration and depth; fiction essay is closely linked to other genres and genres of art as such, often becoming their continuation or result; art is the defining feature of the outlined type of essay as a whole. It is argued that the fiction essay, which is most often resorted to by writers, is a content form in which the aesthetic experience «becomes a philosophy», expressing the immanent features of a creative subject, which is turned to his own personal experience. It is characterized by a high degree of linguistic and stylistic means of artistic expression, designed to create images, endowed with a powerful flow of aesthetic influence. It is concluded that the artistic essay is mainly created by writers, writers, for whom self-expression by means of the artistic word is a way of establishing oneself in the world. It is endowed with such features as: the presence of a specific topic or issue, which is often addressed in a series of texts, emphasis on the personal nature of perception of the problem and its comprehension, arbitrary composition and volume, ease of narration, frequent paradox, special, rich, diverse speech, active use of artistic means, some connection with other literary creativity of the artist. The articulation within the artistic expression of philosophical, journalistic and other discourses is quite natural, but not obligatory for a fiction essay.

Key words: *essay, writer, articism, aesthetics, imagery.*

References

1. Aristov V. (2010) Esse: ontologicheskiye ustanovky [Essays: ontological attitudes] [in:] NLO. № 104. URL: <http://magazines.russ.ru/nlo/2010/104/ar19-pr.html> (data obrashcheniya: 22.07.2019) [in Russian].
2. Bilous P. V. (2014) Psykholohiia literaturnoyi tvorchosti [Psychology of Literary Creativity]. Kyiv : Akademyvdav [in Ukrainian].
3. Bilous P. V. (2013) Teoriia literatury [Theory of Literature]. Kyiv : Akademyvdav [in Ukrainian].
4. Buzalskaya E. V., Liubimova N. A. (2014) Prostranstvo esse : posobiye po razvytiyu tvorcheskikh umeniy pysmennoi rechi u inostrannykh uchashchikhsia [Space of Essay: Manual for the Developmet of Creative Skills of Written Speech in Foreign Students]. Sankt-Peterburh : Zlatoust [in Russian].
5. Bychkov V., Mankovskaia N. (2017) Khudozhestvennost kak metafizicheskoe osnovaniye estetycheskoho opyta i kryterii opredeleniya podlinnosti iskusstva [Artistry as a metaphysical basis of aesthetic experience and criteria for determining the authenticity of art] [in:] Vestnik slavianskikh kultur, Vol. 43 [in Russian].
6. Hnatiuk O. (2018) Esei – tse sposib zhyttia, u yakomu fundamentom ye kultura [Essay is a way of life in which culture is the foundation]. URL: <http://pen.org.ua/publications/esej-tse-sposib-zhyttya-v-yakomu-fundamentom-ye-kultura-olya-gnatyuk/> (data zvernennia: 22.06.2019) [in Ukrainian].
7. Dmytrovskiy A. L. (2013) Zhanr esse: k probleme teorii [Essay genre: to the problem of theory] [in:] Cheliabynsiy humanitariy. № 3 (24) [in Russian].
8. Ehorova N. V. (2011) Esse y sovershenstvovaniye humanitarnoho potentsyala lychnosti [Essay in the development of humanitarian identity potential] [in:] Intehratsiya obrazovaniya. № 3 [in Russian].
9. Zatsepyin K. A. (2007) «Myslit literaturoy» ili esse kak khudozhestvenniy fenomen. Vestnik Samarskoi humanitarnoi akademii. Seryia «Filosofiya. Filolohiya». 2007. № 2. [in Russian].

10. Zats'epyn K. A. Radykalyzatsiya literaturnosti kak formula avtonomiyi. O dvukh sovremennykh esse. Textonly. Vyp. 48. URL: <http://textonly.ru/case/?article=16870&issue=21> (data obrashcheniya: 30.07.2019) [in Russian].
11. Zats'epyn K. A. (2010) Esse: ot filosofiyi k literature [Essay: from philosophy to literature] [in:] NLO. № 104. URL: <http://magazines.russ.ru/nlo/2010/104/za17.html> (data obrashcheniya: 03.07.2019) [in Russian].
12. Zlyvko S. D. (2008) Obraznyi komponent nauchnykh linhvisticheskikh tekstov : na materiale rabot izvestnykh russkikh yazykovedov [The figurative component of scientific linguistic texts: based on the works of famous Russian linguists], Kazan [in Russian].
13. Ivanova N. I. (2007) Spetsyfika eseiu yak zhanru khudozhno-nebeletrestychnoi literatury [Specific features of essay as a genre in fiction and non-fiction literature] [in:] Slovo i chas. № 9 [in Ukrainian].
14. Kaida L. H. (2008) Esse kak zhanr v literature y publitsystike [Essay as a genre in literature and journalism] [in:] Vestnik Moskovskogo universiteta, Ser. Zhurnalistika. № 4 [in Russian].
15. Maslakov A. A. (2015) Funktsionalno-tematicheskie raznovidnosti esseyistyki (na primere prozy Y. A. Brodskoho) [Functional-thematic varieties of essays (based on prosaic works by Y. A. Brodskiy)] [in:] Izvestiya Yuzhnogo federalnogo universiteta, Filolohicheskiye nauki. № 1 [in Russian].
16. Nesterenko Y. V. (2014) Suchasna ukrainska eseistyka: zhanrovi transformatsii [Modern Ukrainian Essays: genre transformations], Kyiv [in Ukrainian].
17. Rykër P. (2008) Konflikt interpretatsii. Ocherki o hermenevtike [Conflict of interpretations. Notes on Hermeneutics]. Introduction, comments and translation by Y. S. Vdovyna. Moskva : Akademycheskiy Proekt [in Russian].
18. Ruzhentseva N. B. (2001) Prahmaticheskaya i rechevaya orhanizatsiya russkoho literaturno-kriticheskoho esse XX veka [Pragmatic and speech organization of the Russian literary and critical essay of the twentieth century], Ekaterynburh [in Russian].
19. Svalova M. I. (2009) Pysmennytska publitsystyka: kreatyvno-imperatyvnyi aspekt (na materialii publitsystyky B. Oliinyka) [Written journalism: creative and imperative aspects (based on journalistic works by B. Oliynyk)] [in:] Ridnyi kraj. № 1 [in Ukrainian].
20. Silman K. V. (2015) Pysmennytska publitsystyka yak yavlyshche na peretyni literatury y zhurnalistyky (na materialii zbirky Yurii Andrukhovycha «Tut pokhovanyi Fantomas») [Written journalism as a phenomenon on the intersection of literature and journalism (based on Yuriy Andrukhovych's collection of works «Fantomas is buried here»)]. Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu «Kyievo-Mohylianska akademiia. Vol. 259. Vyp. 247 [in Ukrainian].
21. Spinieieva O. (2012) Estetychnyi dosvid yak nakopychennia estetychnykh perezhuvan [Aesthetic experience as an accumulation of aesthetic experiences] [in:] Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka. № 2(49) [in Ukrainian].
22. Spodarets N. V. (2013) Esseyistika poetov Serebrianoho veka o A. S. Pushkyne: problema tekstobrazovaniy y zhanrovoi modely [Essays of the Silver Age poets about A. S. Pushkin: the problem of text formation within the genre model]. Uralskiy fylolohycheskiy vestnyk. № 1 [in Russian].
23. Teslenko M. Lyteraturniy zhanr esse kak fyllosofstvovaniye y sposob fyllosofskoy refleksiyyi [The literary genre of essays as philosophizing and a method of philosophical reflection] [in:] Mezhdunarodniy studencheskiy lyteraturniy vestnik. URL: <https://scienceforum.ru/2013/article/2013006344> (data obrashcheniya: 07.08.2019) [in Russian].
24. Tkachenko A. O. (2009) Khudozhnist i «shukhliady izmiv» [Artistism in "the -isms drawer"] [in:] Bibliia i kultura. № 11 [in Ukrainian].
25. Tiupa V. (1999) Khudozhestvennost. Vvedeniye v lyteraturovedeniye. Literaturnoe proyzvedeniye osnovnie poniatiya i terminy [Artistry. Introduction to literary criticism. Basic concepts and terms in works of literature]. Moskva : Vysshaya shkola [in Russian].
26. Chepkyna E. V. (2011) Zhurnalistyskiy diskurs: analiz praktyk [Journalistic Discourse: Analysis of Practices] [in:] Izvestiya Uralskoho hosudarstvennogo universiteta. Ser. 1. Problemy

- obrazovaniya, nauky i kultury. № 2 (89) [in Russian].
27. Shebelist S. (2007) Teoretychny aspekty zhanru eseiu [Theoretical aspects of the essay as a genre] [in:] Slovo i chas. № 11 [in Ukrainian].
 28. Shut V. Y. (2014) Intersemiotychnist poetyky suchasnoyi ukrainskoyi eseistyky (na materialy tvorchosti Yuriiia Andrukhovycha ta Oksany Zabuzhko) [Intersemiotic poetics of contemporary Ukrainian essay writing (based on works by Yuriy Andrukhovych and Oksana Zabuzhko)], Kyiv [in Ukrainian].

Статтю подано до редколегії 25 червня 2019 р.